באביה אסורה משום [1]השרץ השורץ על הארץ לימא מסייע ליה דתני חדא על הארץ [א]להוציא את הזיזין שבעדשים ואת היתושים שבכליסים ותולעת שבתמרים ושבגרוגרות ותניא אידך כל השרץ השורץ על הארץ לרבות תולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים מאי לאו אידי ואידי בפירא והא באביה והא שלא באביה לא אידי ואידי באביה ולא קשיא הא בפירא הא באילנא גופא דיקא נמי דקתני תולעת שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים ש"מ בעי רב יוסף פרשה ומתה מהו מקצתה מהו לאויר העולם מהו [ב]תיקו בעי רב אשי לגג תמרה מהו לגג גרעינתה מהו מתמרה לתמרה מהו [ג]תיקו אמר רב ששת בריה דרב אידי קוקיאני אסירי מאי טעמא מעלמא אתו מתקיף לה רב אשי אי מעלמא אתו לישתכחו דרך בית הריעי איכא דאמרי אמר רב שישא בריה דרב אידי קוקיאני שרו מאי טעמא מינה גבלי אמר רב אשי פשיטא דאי מעלמא קא אתו לישתכחו דרך בית הריעי והלכתא [ד]קוקיאני אסירי מ"ט מינם ניים ועיילי ליה באוסייה תולעים [ה]דרני דבשרא אסירי [ו]דכוורי שריין אמר לה רבינא לאימיה אבלע לי ואנא איכול א"ל רב משרשיא בריה דרב אחא לרבינא מאי שנא מהא דתניא [2]ואת נבלתם תשקצו לרבות את הדרנים שבבהמה א"ל הכי השתא בהמה בשחיטה הוא דמשתריא והני מדלא קא מהניא להו שחיטה באיסורייהו קיימן אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלן ת"ר [3]הולך על גחון זה נחש כל לרבות השילשול ואת הדומה לשילשול על ארבע זה עקרב כל הולך לרבות את החיפושית ואת הדומה לחיפושית מרבה רגלים זה נדל עד כל לרבות את הדומה ואת הדומה לדומה תניא ר' יוסי בן דורמסקית אומר [א]לויתן דג טהור הוא שנאמר [4]גאוה אפיקי מגנים [5]תחתיו חדודי חרש אפיקי מגנים אלו קשקשים שבו תחתיו חדודי חרש אלו סנפירין שפורח בהן:

הדרן עלך אלו טרפות

באביה. בעודה מחוברת שרץ הארץ היא ואסורה התולעת לאכול דכיון דמהלכת בתוך הקישות והיא מחוברת בקרקע הוי כמהלכת על גבי קרקע אבל התליעה לאחר מכאן מותרת עד שתצא לאויר: **להוציא זיזין שבעדשים.** דמותרים דלאו על הארץ שורצין אלא בתוך העדשה: **זיזין.** כלונ"ש וכמין יתושין הן אלא שבעדשים זיזין שמן: **כליסין.** מין קטנית צידרא"ש בלע"ז: **ושניא אידך כל לרבות.** דאסירי: **בפירא.** שהתליעו תמרים עצמן: **והא באביה.** אסירי וסייעתא דשמואל: **אידי ואידי באביה.** כלומר הא דשרי נמי באביה דכל כמה דלא נפקא לאויר לאו שרץ הארץ היא ולא תסייעיה: **פירשה ומתה.** המתלעת לאחר תלישתה דשריא לדברי הכל פירשה מתוך הפרי לארץ ולא ריחשה שמתה מיד בנפילתה: **מהו.** מי אמרי' כיון דלא הלכה לאו שורץ על הארץ הוא או דלמא לא בעינן שריצה. שורץ היינו רוחש ומנענע: **מקצתה מהו.** מי הויא ככולה או דלמא בעינן כולה: **לאויר העולם.** פירשה מן הפרי תלוש לאויר וקודם שהגיע לארץ קלטה בפיו לבולעה אם תימצי לומר פירשה ומתה מותרת משום דאינה ראויה לרחוש אבל חיה דראויה לרחוש לא: **לגג תמרה מהו.** מתוכה פירשה לגגה מי אמרי' היינו רביתיה או דלמא כשורץ על גבי דבר אחר דמי: **לגג גרעינתה מהו.** אם תמצי לומר לגג תמרה כדבר אחר הוא גג גרעינתה מהו. כל תולעים מגרעיני הפרי הן גדלים: **מתמרה לתמרה מהו.** ולא שרץ על גבה אלא מזו על זו ז) מי אמרי' כיון דלאו היינו אמה שורץ קרינא ביה או דלמא אויר העולם בעינן. וכולהו בתלושין בעי להו: **קוקיאני.** תולעים שבכבד ושבריאה: **מעלמא אתו.** שבלעתן הבהמה עם האוכלים ותחלתן שרצו על הארץ: **מינה גבלי.** לשון גדלי. מן הבהמה עצמה הן גדלין ולאו שרץ הארץ נינהו: **מינם נייס ועיילי ליה באוסייה.** כשהבהמה ישנה נכנסים בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבד הלכך לא משתכחי דרך בית הרעי: **דרני.** תולעים הנמצאים בין עור לבשר כשמפשיטין הבהמה ובלע"ז גרבילי"ש: **אסירי.** וטעמא מפרש לקמיה: **דכוורי שרי.** וטעמא כדמפרש רבינא: **אבלע לי.** דכוורי בתוך הדגים תני אותם שלא אראה ואקוץ בם: **בשחיטה משתריא.** ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אבר מן החי ושחיטת הבהמה לא אהניא לדידהו שהרי יש להם חיות לעצמן. ואע"ג דשליל מותר בשחיטת אמו מכל בבהמה תאכלו נפקא לן לקמן (סט.) אבל ח)הכא באיסורייהו קיימי: **שילשול.** תולעת ארוכה כנחש הן והן הנמצאין באשפה: **חפושית.** אישקרבו"ט: **נדל.** מאה רגלים קורין לו: **דג טהור הוא.** שהרי יש לו סנפיר וקשקשת כדמפרש: **אפיקי מגנים.** חוזק מגיניס: **אלו קשקשים.** הסגורים ותחומים בו בדוחק: **תחתיו חדודי חרש.** חידודים של חרסים: **אלו סנפירים.** שחדודים ומחתכין כחרסין ובהן הוא בוקע את המים בחוזק שלא יעכבוהו בפריחתו. פשטיה דקרא לשון ט)מורי תחתיו חדודי חרש במקומו והרורי שמש:

הדרן עלך אלו טרפות

דיקא נמי דקתני תולעת שבעיקרי זיתים. מכאן מדקדק ר"ת ורבינו נתנאל וריב"א דאין הלכה כשמואל דאמר קישות שהתליעה באביה אסורה ובהלכות גדולות ובשאלתות ה)דרב אחאי פוסק כשמואל מדאמר רב פפא לעיל בפירקין (דף נח.) ש"מ מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליעה באביה אסורה הני תמרי דכדא בתר תריסר ירחי שרי אע"פ שהש"ס עושה כאן דיוק מן הברייתא דלא כשמואל היינו לכאורה אבל לשמואל נמי יש ליישב ולפרש דתולעת שבעיקרי זיתים היינו שבזיתים בעודן מחוברין בעיקרן ומיהו אפי' לשמואל אין לאסור אותן פולין שקורין פולי"ש בלע"ז ותימלי שקורין אלוי"ש שנמצאין בתוכן כגון יבחושין ובתחלת תולדות של יבחושין הקליפה משחרת מבחוץ וכשמסירין הקליפה נמצאים היבחושין תחתיה אין לאוסרן ולא מתסרי משום השרץ השורץ על הארץ כל זמן שלא ריחשה וגם בקונטרס פי' לעיל גבי קישות שהתליעה באביה אסורה כיון דמהלכת התולעת בתוך הקישות והיא מחוברת בקרקע הויא כמהלכת על גבי קרקע:

קוקיאני אסירי. פי' הקונטרס תולעים שבכבד ושבריאה וקשיא לר"ת דלאידך לישנא דשרי תקשי ליה מברייתא דבסמוך דואת נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבבהמה אע"ג דמינה קא גדלי אלא אומר ר"ת דבדגים איירי הכא והא דאמר כי נייס עייל ליה באוסיא אשכחן בדגים כי האי גוונא בפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף עג:) דאמר רבה בר בר חנה חזינא ההוא כורא דיתבה ועיילא ליה טינא באוסייה: **לרבות** דרנים שבבהמה. וא"ת ותיפוק ליה דאסירי מידי דהוה אשוחט הבהמה ומצא בה דמות יונה דאסירא ו) משום דליתיה לא בפרסה ולא בפרסות ויש לומר דשאני עובר משום דמקרא דוכל בהמה אישתרי ולית ליה למשרי אלא היכא דאיכא פרסות דבקרא דוכל בהמה כתיב פרסה אבל דרנים שבבהמה נבראין מן הבשר עצמה והוה אמרינן דחשיבי כבשר ולא דמי לחותך מן הטחול ומן הכליות דהתם איכא חסרון ואסירי לקמן (סט.) מאותה שלמה ולא חסרה אבל הכא לא נחסר דבר:

הדרן עלך אלו טרפות

עין משפט נר מצוה

רפד א ב ג מיי' פ"ב מהלכות מאכלות אסורות הל' יד טו טז טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ד:

רפה ד ה ו מיי' שם הלכה יז ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף טו:

◆

רבינו גרשום

קישות שהתליע באביה. כלומר במחובר (כלומר) כל זמן שהוא עומד על האילן אסור דאמרי' מן הארץ שרץ לקישות: שבכלוסין. מיני קיטניה: מאי לאו אידי ואידי בפירי. הא דאיתלע באביה אמרי' מפירא גבלא ומקום רביתא היא: ולא קשיא. הא דאיתלע פירא גופיה מותר הא דאיתלע אילנא גופיה אסור: פירשה ומתה מהו. כלומר התולעת שבפירי פירשה ממקום רביתה ולא שרצה ומתה מהו מי אמרי' כיון דלא שרצה על הארץ מותרת או דלמא כיון שפירשה מקצתה אסור: לאויר העולם מהו. כלומר דלא שרצה על הארץ מותרת או דלמא כיון דפירשה אסור: פירשה לגג תמרה מהו. לא שרצה על הארץ אלא לפירי עצמה פירשה: לגג גרעינתה מהו א). שרצה על הארץ: קוקאני. תולעי הראש: אתא שחיט ושריא ליה גרסי'. כלומר לבהמה שריא לדרנין לא שריא: את החיפושית. מין שרץ: ר' יוסי בן דורמסקית [אומר] לויתן דג טהור כו': אבלע לי. דכוורי:

הדרן עלך אלו טרפות

א) נראה דצ"ל או הוה כמו דשרצה על הארץ או לא.

מסורת הש"ס

א) [דלא נימא הואיל דאיתקש לנחש דכתיב לויתן נחש בריח טמא הוא קמ"ל דהוא טהור. ערוך ערך נא א'], ב) [מזו לו רס"פ], ג) צ"ל הני, ד) גי' רש"ל אורים, ה) [פרשת שמיני סי' פד ועי' תוס' פסחים קטו: ד"ה קפא], ו) [לקמן סט.],

◆

תורה אור השלם

1. וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
2. וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ: ויקרא יא יא
3. כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי שֶׁקֶץ הֵם: ויקרא יא מב
4. גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חוֹתָם צָר: איוב מא ז
5. תַּחְתָּיו חַדּוּדֵי חָרֶשׂ יִרְפַּד חָרוּץ עֲלֵי טִיט: איוב מא כב

◆

לעזי רש"י

כרצונ"ש [קרצונ"ש]. חרקים קטנים.
צידרא"ש [צידר"א]. אפונות.
גרבילי"ש [גרביילי"ש]. זחל זבוב הסוסים.
אישקרבו"ט. חיפושית.

◆

מוסף רש"י

באביה. באיביה, בעודה מחוברת, אסורה. התולעת באכילה, דכיון דמהלכת בתוך הקישות והקישות מחוברות בקרקע, שורץ על הארץ קרינא ביה, אבל המליעה בתלוש לאו שורץ הוא עד דנפיק מיניה ומהלך על גבי הקרקע (לעיל נח.).

הדרן עלך אלו טרפות